

ТАЛАНОВИТІ УЧНІ БОРИСА ЛЯТОШИНСЬКОГО: КОМПОЗИТОР ЛЕВ СПАСОКУКОЦЬКИЙ

Актуалізовано неординарну постать одного з яскравих, але незаслужено забутих учнів Б. Лятошинського – композитора, музикознавця, викладача Київської консерваторії Л. Спасокукоцького. Уперше на основі неопублікованих матеріалів особистого архіву митця, автобіографічних фактів і джерельних відомостей здійснено реконструкцію життєдіяльності композитора. Біографію Л. Спасокукоцького розглянуто як історію особистісної індивідуальності, яка була помітним явищем у музичному процесі свого часу. З'ясовано походження композитора, атмосферу в родині Спасокукоцьких, високі культурні традиції виховання як вагомі чинники становлення особистості митця. Звернено увагу на його оточення, коло спілкування – видатні діячі вітчизняної науки, медицини і мистецтва. Окреслено основні напрями діяльності Л. Спасокукоцького останнього, київського періоду (1945–1960): композиторську, музично-теоретичну, педагогічну. Їх поєднання становило неповторну властивість творчої особистості митця. На основі спогадів рідних і сучасників композитора показано індивідуальні риси його характеру, манери викладання. Наведено перелік наявних основних творів митця. Здійснено загальний огляд проблематики науково-критичних праць Л. Спасокукоцького, охарактеризовано індивідуальний метод його роботи. Доведено, що окрему сторінку біографії композитора визначають його творчі й дружні стосунки з Б. Лятошинським. Уперше публікуються невідомі листи Б. Лятошинського до Л. Спасокукоцького, які розкривають духовну сутність взаємин Учителя й учня, відтворюють конкретику історичного часу.

Ключові слова: неординарна особистість, реконструкція біографії, діяльність Л. Спасокукоцького, листи Б. Лятошинського.

Із творчістю Бориса Лятошинського пов'язують утвердження в українській музиці ХХ ст. нового композиторського мислення. Його твори випереджали свій час, були спрямовані в майбутнє. Цілком зрозуміле сьогодні зацікавлення творчістю учнів композитора, чия діяльність і художні здобутки пов'язують зі школою Б. Лятошинського.

Справді, Б. Лятошинський виховав багатьох учнів, які навчалися у нього в класі композиції, згодом – в аспірантурі. Його вихованцями вважають і тих, хто під його керівництвом опановував курси інструментовки, гармонії, аналізу музичних творів. Кожен із них знайшов свій шлях до самореалізації завдяки настановам Б. Лятошинського: щоденна праця, професіоналізм, самодисципліна, гідність і сумління. По-різному склались їхні долі. Навряд чи варто називати всі імена, важливе інше. До широкого кола учнів Б. Лятошинського належать ті, хто гідно представляє українську сучасну академічну музику у світі, постійно привертає увагу музикознавців і слухачів. Але є серед них і митці, які з різних причин залишились «поза кадром», навіть незаслужено призабуті, проте вони заслуговують на увагу дослідників. Згадати хоча б Гліба Таранова або Володимира Грудіна, з його надзвичайно оригінальною камерною творчістю 1920–1930-х років, відкриття музики якого тільки починається, або симфонічні твори Юрія Щуровського, відомого нині лише як автора фортепіанного педагогічного репертуару. Досі не вивчено творчу спадщину Валерія Польового. Або новаційний композиторський доробок Ігоря Белзи – ніби й відомий, але системно не проаналізований. А проте дослідження життєдіяльності цих та інших учнів Б. Лятошинського видається справою важливою і необхідною. І не лише для осмислення ролі традицій Учителя. Адже в діяльності кожного його учня своєрідно резонують ознаки конкретно-

історичного часу, без знання яких неможливо досягти повноти, так потрібної нашій музичній історіографії. Передусім, у дискурсі творення національної традиції (зрозуміло, що це не обмежується тільки учнями Б. Лятошинського), вибудовування моделі розвитку історії української музики ХХ ст.

До яскравих учнів Б. Лятошинського належить Лев Олександрович Спасокукоцький (1912–1960) – неординарна особистість, яскрава композиторська індивідуальність, ерудований митець з аналітичним складом розуму.

«Вважаю Льва Спасокукоцького надзвичайно талановитим молодим композитором», – характеризував його Б. Лятошинський¹. Не кожного митця так оцінював вимогливий і завжди чесний у своїх висловлюваннях Борис Миколайович. Хто ж такий Лев Спасокукоцький? Доктор наук, професор, академік Національної академії мистецтв України Н. О. Герасимова-Персидська згадує про нього так: «У 50-ті роки в консерваторії він вирізнявся серед педагогів: стриманий, говорив і виступав змістовно, викликаючи до себе велику повагу. Дуже інтелігентна, освічена людина. Вражала його постать, у якій поєднувався хист композитора і теоретика. Відчувалось, що він – особистість»².

Що нам відомо про митця, його композиторську спадщину? Зовсім мало.

Скупу довідку про Л. Спасокукоцького подано у виданні А. Мухи «Композитори України та української діаспори»³. Ім'я митця згадується також у ґрунтовному науковому виданні «Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського 100 років», зокрема: «Важко пережив колектив утрату в 1960 році відомих професорів Івана Паторжинського, Пилипа Козицького, Павла Дроздова і молодого талановитого викладача-композитора Льва Спасокукоцького»⁴. Ця цитата важлива як свідчення того, що в колективі пам'ятають про митця і педагога. Щодо творчого доробку композитора, то про його твори йдеться у відповідних розділах п'ятого тому академіч-

Лев Олександрович Спасокукоцький. 1940 рік.

¹ Лист Б. Лятошинського до С. Спасокукоцького від 19 червня 1942 р. – Архів Л. Спасокукоцького.

² Інтерв'ю Н. О. Герасимової-Персидської авторіві статті. – Архів О. Г. Таранченко.

³ Муха А. І. Спасокукоцький Лев Олександрович // Муха А. І. Композитори України та української діаспори / Антон Муха. – К. : Муз. Україна, 2004. – С. 279.

⁴ Малозьомова О. І. Шлях до відкриття / Олександра Малозьомова, Маріанна Копиця, Тетяна Гусарчук // Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського 100 років / автор-упоряд. В. Рожок. – К. : Муз. Україна, 2013. – С. 211.

ної шеститомної «Історії української музики»¹. А от серед нотних видань Л. Спасокукоцького поки що вдалось розшукати лише кілька інструментальних творів.

Доля особистого архіву композитора через історичні і життєві пертурбації, які пережила родина Спасокукоцьких, також виявилась непростою. Нині він зберігається у дружини митця Олени Володимирівни і частково – у родині сина композитора Андрія Львовича. Принагідно автор висловлює їм свою щирю вдячність за велику допомогу і сприяння в ознайомленні з цими архівними матеріалами. Архів Л. Спасокукоцького, принаймні, те, що вдалося розшукати, складають кілька авторських партитур інструментальних творів, окремі ескізи і чернетки до них, рукописи й машинописні статті різного змісту, документи, листи, фото різних років, нотні видання.

Щоб скласти уявлення про творчу спадщину Л. Спасокукоцького, необхідно віднайти втрачені документи і рукописи, здійснити текстологічний аналіз наявних матеріалів, на основі наданих архівних документів, спогадів сучасників – реконструювати життєдіяльність композитора.

Лев Олександрович Спасокукоцький народився 14 вересня 1912 року в невеликому родинному маєтку в селі Нікольське Даниловського району Ярославської області. Дід майбутнього композитора був земським лікарем, бабуся походила з відомого, але збіднілого дворянського роду. Два сини пішли дорогою батька – у медицину. Старший – Сергій Іванович Спасокукоцький (1870–1943) – видатний учений, славнозвісний хірург, засновник вітчизняної школи клінічної хірургії, академік АН СРСР, лауреат Сталінської премії. Його брат Юрій Іванович також лікар, працював у Києві в Інституті фізіології АН України. Сестра Любов Іванівна була секретарем-діловодом академіка Є. О. Патона.

Олександр Іванович Спасокукоцький (1878–1972) – батько майбутнього композитора – обрав спеціальність геолога. Закінчив у Петербурзі Гірничий інститут. У перші пореволюційні роки одержав призначення до Таврійського університету (Сімферополь), здійснював пошуки джерел води в Криму. З середини 1930-х років працював науковим співробітником, завідувачем відділу Інституту геології АН України в Києві. Він займався інженерною геологією і до вісімдесятирічного віку (!) керував науковими експедиціями.

Не менш яскравою особистістю була мати композитора – Віра Георгіївна. За свідченням А. Спасокукоцького, вона закінчила Петербурзьку консерваторію по класу фортепіано, а також Жіночі курси П. Лесгафта, на яких готували вчителів з раннього виховання дітей у сім'ї. Людина передових поглядів, Віра Георгіївна була близько знайома з багатьма відомими митцями того часу, особливо з художниками Миколою Ге, братами Костянтином і Володимиром Маковськими (її зображено на деяких полотнах цих майстрів).

Нащадок славних традицій роду, Лев Олександрович Спасокукоцький здобув у дитинстві прекрасне домашнє виховання. Як згадують рідні, з ранніх років він буквально марив музикою. Мати, яка стала його першою вчителькою гри на фортепіано, зуміла прищепити любов до музикування, творчості, розкрити в ньому потенційні здібності майбутнього митця. Крім музики, юнак захоплено відкривав для себе світ образотворчого мистецтва, літератури. У родині Спасокукоцьких неодмінним було

---

¹ Див.: Гордійчук М. М. Симфонічна музика / Гордійчук М. М. // Історія української музики : у 6 т. – Т. 5 : 1941–1958 / відп. ред. А. І. Муха; ред. С. Й. Грица, Г. В. Степанченко, О. В. Шевчук, Н. О. Костюк. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2004. – 271; Калениченко А. П. Музика для камерно-інструментального ансамблю / Калениченко А. П. // Там само, с. 300, 304; Семененко Н. Ф., Муха А. І. Музична освіта / Семененко Н. Ф., Муха А. І. // Там само, с. 421, 423–424; Муха А. І. Музикознавство / Муха А. І. // Там само, с. 435.

знання іноземних мов. Лев Олександрович добре володів англійською, французькою, німецькою та італійською мовами (важливий штрих – англійську юнак вивчав під керівництвом Марії Кузьміної, дочки видатного вченого-хіміка Дмитра Менделєєва). Л. Спасокукоцький навіть розробив свою систему вивчення іноземних мов. Як згадує син композитора Андрій Львович, батько завжди читав в оригіналі твори художньої літератури, зокрема Ч. Діккенса, Р. Кіплінга, У. Теккерея та інших. Засвоєна в дитинстві висока культура, потреба постійного самовдосконалення, самодисципліни позначились повною мірою на його зовнішності. Усі, хто зустрічався зі Л. Спасокукоцьким, звертали увагу на його манеру спілкуватися, інтелігентність.

Факти біографії митця, на перший погляд, досить звичні: школа, музичне училище, консерваторія... Проте є серед них і незвичайні. Закінчивши 1929 року середню школу в Сімферополі, майбутній композитор працював дорожнім майстром – ця нелегка робота у складних кліматичних умовах спричинила тяжку хворобу легень, яка підточувала його здоров'я протягом усього життя. Чим зумовлено цей вибір юнака: обставинами часу? природним прагненням самостійно вирішувати свою долю? чи, скоріше, поширеною в ті роки практикою «виробничого виховання» осіб «непротарського походження». Важливо інше: не кинувши своєї першої, робітничої професії, протягом 1930–1934-х років він успішно навчався на фортепіанному і теоретичному відділеннях Сімферопольського музичного училища. Через хворобу змушений був два роки перебувати в Ялті, там працював у гуртках художньої самодіяльності, пробував себе (судячи з усього, – успішно) музичним рецензентом газети «Всесоюзная здравница». Розширилося коло спілкування Л. Спасокукоцького: він знайомиться з багатьма відомими діячами культури, які збирались у заміському помешканні викладача Московської консерваторії Деревицької, зокрема – з видатним художником-баталістом, академіком Академії мистецтв М. Самокишем, з ким складуться міцні дружні стосунки. Та понад усе він мріє опанувати фах композитора, пише інструментальні твори, переважно цикли фортепіанних п'єс.

У 1936 році Л. Спасокукоцький вступає на композиторський факультет Московської консерваторії, а через два роки продовжує навчання в Київській. Сюди, до столиці України, переїхали його батьки. Київ став рідним для нього на все життя. Тут відбувається доленосна для нього подія – він став студентом класу композиції професора Б. М. Лятошинського. Під його керівництвом молодий музикант опановує секрети творчості, пише Першу симфонію. Завдяки схильності аналітично мислити він прагне пізнати закономірності і логіку музичної матерії, її філософію. Уже тоді окреслюються два взаємозумовлених напрями його діяльності – композиція і теоретичне музикознавство. У Києві Лев Спасокукоцький знайомиться і товаришує з родиною Віктора Косенка (сім'я Спасокукоцьких одержала квартиру поруч із ними, у будинку по вулиці Тимофіївській), зі Львом Ревуцьким, братами Георгієм і Платоном Майбородами, піаністками Оксаною і Наталією Холодними, композитором і піаністом Миколою Сильванським, а також з відомими діячами мистецтва і науки, серед яких видатний учений-астроном, професор Київського університету Сергій Всесвятський.

Друга світова війна зруйнувала всі плани і сподівання молодого митця. З родиною він виїхав до Уфи – там перебувала Академія наук України, а також частина колективу Московської консерваторії. Л. Спасокукоцький не тільки продовжує навчання, а як один із найкращих випускників розпочинає викладати в Башкирському відділенні Московської державної консерваторії. На початку 1945 року він повертається до Києва і цього ж року успішно закінчує консерваторію. Протягом 1945–1948 років навчається в аспірантурі, стає асистентом у класі композиції Б. Лятошинського. Навчання в аспірантурі і підготовка до захисту кандидатської дисертації відбувались у непростих повоєнних умовах для Київській консерваторії і країни загалом. Повертались з евакуації

викладачі та студенти, їх ряди поповнювали нові кадри. «1946 год. Сильно сказывается послевоенная разруха. Редко ходит транспорт, в аудиториях очень холодно, и мы сидим в пальто. Но на душе <...> необыкновенно светло и радостно. Постепенно уходят в область воспоминаний лишения и страдания, боль и смерть», – згадував ті роки учень Б. Лятошинського, згодом колега і товариш Л. Спасокукоцького композитор Ю. Щуровський¹. Поряд із видатними педагогами – Л. Ревуцьким, Б. Лятошинським, М. Вілінським – органічно входить у музично-виховний процес молодий Л. Спасокукоцький. Завдяки неординарним творчим здібностям і педагогічному досвіду, набутому під час війни, йому доручили викладати у Консерваторії музично-теоретичні дисципліни (оркестровку та аналіз музичних творів).

Лев Олександрович Спасокукоцький
з дружиною Оленою Володимирівною. 1947 рік.

Лев Олександрович Спасокукоцький.
Кінець 1940-х або 1950-ті роки.

Про Спасокукоцького-викладача у пам'яті тодішніх студентів й аспірантів збереглися яскраві спогади. Зокрема, доцент Тетяна Сергіївна Некрасова, яка багато років працювала на кафедрі історії української музики, згадує: «Його постать викликає, передусім, найтепліші почуття. Він ніби випромінював активну доброту і тактовність, завжди готовий був допомогти»². Стриманим і доброзичливим запам'ятала вона Л. Спасокукоцького під час свого вступного іспиту до аспірантури, який спільно з Л. М. Ревуцьким проводив Лев Олександрович.

Ці штрихи до портрета митця доповнює кандидат мистецтвознавства, професор Олена Іванівна Мурзіна, яка наприкінці 1950-х років студенткою вивчала під йо-

---

¹ Щуровский Ю. Дар человечности и доброжелательности / Ю. Щуровский // Борис Лятошинский. Воспоминания. Письма. Материалы : в 2 ч. – Ч. 1 : Воспоминания / сост. Л. Н. Грисенко, Н. И. Матусевич; вступит. ст. И. Ф. Бэлзы. – К. : Муз. Україна, 1985. – С. 77.

² Інтерв'ю Т. С. Некрасової автору статті. – Архів О. Г. Таранченко.

го керівництвом курсу аналізу музичних творів: «Він був із когорти тих, хто належав до старої київської інтелігенції. Високий, худорлявий, з вусами, глухуватим голосом людини, хворої на легені, Л. Спасокукоцький викликав у студентів повагу – мою і моєї однокурсниці Т. Л. Борисової (згодом – завідувача теоретичним відділом КССМШ ім. М. Лисенка). Строгий на заняттях, Лев Олександрович у житті був надзвичайно дотепним. Із його реплік і коментарів відчувалось, що він був людиною, близькою до Б. М. Лятошинського»¹.

Стиль викладання Л. Спасокукоцького був своєрідним. «Це був курс академічного аналізу навіть не творів, а форми, – наголошує О. Мурзіна. – Манера викладу матеріалу була дещо сухуватою, подібно до відомого московського педагога-теоретика І. Способіна. Починали заняття з детального аналізу другої частини П'ятої симфонії П. Чайковського. У ті роки не було індивідуальних занять, їх заміняла участь у роботі наукового студентського товариства. Для своєї наукової роботи я обрала Скрипковий концерт Д. Шостаковича. Л. Спасокукоцький вважався моїм науковим керівником. Після того, як цю наукову працю було відзначено на конкурсі студентських робіт, він підійшов до мене і, привітавши, зауважив: “Я тут ні до чого”... Надзвичайно чесна і делікатна людина!»².

Важливою складовою творчості Л. Спасокукоцького, крім композиторської та педагогічної, була науково-теоретична. Протягом кінця 1940-х, у 1950-ті роки він створив струнний квартет, Поему для симфонічного оркестру, обробки народних пісень, твори для різних інструментів. Водночас наполегливо працював над кандидатською дисертацією на тему «Жанр кантати у творчості українських радянських композиторів», яку успішно захистив 1951 року. Практична композиторська діяльність позначилась і на його музикознавчих, критичних роботах. У них порушувалися питання, над якими, судячи з усього, серйозно розмірковував автор у своїй творчості. Л. Спасокукоцького цікавлять принципи музичного формотворення, своєрідної «морфології музичної форми». У статтях він порушує передусім проблеми «композитор і фольклор», категорії народного і національного. Їх усе настійніше починають обговорювати в науковому музикознавстві 1950-х – початку 1960-х років. Митець розглядає традиції і принципи підходу до народнопісенного матеріалу, специфіки його відбору у творах українських композиторів класичної і сучасної епох. Не вдаючись до терміна «переінтонування», він наголошує на необхідності переосмислювати і розгортати фольклорні інтонаційні звороти в музичній драматургії творів, щоб досягти високого художнього результату. Композитор посилається на приклади із симфонічних творів Б. Лятошинського і П. Чайковського. Л. Спасокукоцький розглядає ці питання у площині сучасного українського симфонізму. На його думку, симфонічний жанр в Україні, незважаючи на численні твори, перебуває у «стадії відставання». Л. Спасокукоцький принагідно торкається питання програмності симфонічної музики. Він застерігає від поширеного тоді прямолінійного, зображально-ілюстративного тлумачення програмності як одного із чинників, що значно гальмував розвиток тогочасного симфонічного жанру. Тоді це явище було спричинено вульгаризаторськими «вимогами» і «нормами» партійних постанов про боротьбу з формалізмом у музиці, догматичним трактуванням категорій демократизму і народності.

Серед інших проблем симфонічного жанру Л. Спасокукоцький звертає увагу на специфіку роботи з тематичним матеріалом, уміння його динамічно розвивати.

---

¹ Інтерв'ю О. І. Мурзіної автору статті. – Архів О. Г. Таранченко.

² Там само.

Цим зумовлюються композиційна цілісність твору, взаємозв'язок і змістовне наповнення усіх елементів музичної мови, що є запорукою композиторської майстерності. У цьому питанні не можна не відчувати, наскільки суголосні думки дослідника і його вчителя Б. Лятошинського.

Специфіка мислення Л. Спасокукоцького відбилася в науковому стилі його музикознавчих праць. Їм притаманні строгість викладу, виражена плинність думки, чітка логіка викладу. Навіть побіжний огляд матеріалів Л. Спасокукоцького дає можливість вважати його належним до класичного типу науковців-аналітиків. Найвні рукописи статей, рецензій демонструють, як поетапно, починаючи від докладного тезисного плану, відпрацьовуються текст, уточнюється і втілюється ідея. Такий характер розгортання творчого процесу простежується і в композиторській діяльності Л. Спасокукоцького. Про це свідчать збережені автографи окремих інструментальних творів (Балада, Прелюдія, Марш). Нотні тексти (чорнові ескізи та чистова партитура) виписані простим олівцем, акуратно, майже без закреслень; завжди чітко проставлені ключові знаки, динаміка, темпові позначки. Усі рукописи позначені високою культурою композиторської праці, яку успадкував Л. Спасокукоцький від Б. Лятошинського.

Окрему вагому сторінку біографії Л. Спасокукоцького становлять його творчі стосунки з Б. Лятошинським, авторитет якого був беззаперечним. Духовна близькість Учителя й учня – безсумнівна. Вона зумовлена спільним світоглядом, моральними принципами, уподобаннями в царині мистецтва, естетичними ідеалами. Їхні багаторічні творчі і дружні стосунки ґрунтувались на взаємній повазі, доброзичливості, довірливості. Б. Лятошинський ставився до свого учня, як і до багатьох інших, побатьківськи турботливо, але водночас вимогливо. Сучасники відзначали, що навіть зовнішньо Л. Спасокукоцький був схожий на свого педагога.

У роки важких випробувань молодий композитор часто звертався до Вчителя. Про це свідчить їхнє листування. З усього епістолярію в особистому архіві митця збереглися листи Б. Лятошинського до нього. Написані в різні роки, вони надходили до адресата в нелегкі моменти життя Л. Спасокукоцького. Перший (за поштовим штемпелем, – 6 грудня 1941 року) відправлений із Саратова, де перебував на той час Б. Лятошинський. Л. Спасокукоцький, опинившись в Уфі, намагається розшукати свого вчителя, дізнатись про його життя в евакуації, налагодити контакти. Відповідь Б. Лятошинського лаконічна і відтворює реалії перших місяців перебування в Саратові.

Дорогой Лев! (Пишу Вам так, ибо отчества Вашего вообще не знаю).

Я был очень рад получить от Вас открытку и узнать где Вы находитесь! Мы живём в Саратове уже 2 месяца. На этих днях сюда прибыли МХАТ и Моск. Гос. консерватория. Узнав, что я в Саратове и что местная консерватория до сих пор не сочла нужным пригласить меня, дирекция МГК, буквально даже без просьбы с моей стороны, включила меня в число профессоров МГК. Таким образом, я наконец буду иметь работу и какие-то деньги.

Как же Вы живёте? Неужели совсем ничего не сочиняете? Думаю, что всё-таки нет... <...> Буду очень рад, если напишите. В это трудное время письма ещё более приятно получать, чем раньше.

Грустно вспоминать мне наши занятия с Вами в 5 классе. Вернёмся ли все мы в Киев? Привет Вам и Вашим родным от нас. Пишите! Всего самого лучшего.

Ваш Б. Лятошинский. Пишите до востребования, почтамм¹.

---

¹ Лист Б. Лятошинського до С. Спасокукоцького від 6 грудня 1941 р. – Архів Л. Спасокукоцького.

У наступному листі до учня постають нелегкі реалії евакуаційного життя, складні почуття, які бентежать душу, не дають спокою, зринають у пам'яті Б. Лятошинського. Як відомо у цей час композитор багато працює, намагаючись у творчості знайти розраду. Умови побуту, холодний клімат, нестача світла позначились на його здоров'ї: значно послабився зір, часто не вистачало сил навіть на елементарне – вистояти довжелезну чергу за хлібом... Але Б. Лятошинський не втрачав віри, сили духу. Їх не могла підірвати навіть дистрофія третього ступеня, яка стала наслідком тяжких життєвих умов і переживань. Та все це не перешкоджало йому спілкуватись зі своїми близькими й учнями, опікуватись їхньою долею. За рядками листа постає притаманна митцю істинна людяність і доброта.

Дорогой Лев!

Я, конечно, очень виноват перед Вами, что так бесконечно долго не отвечал Вам на письмо и только сейчас, получив недавно Вашу открытку от 3.06, пишу Вам. Но что-то очень уж трудно мне теперь в нашем грустном эвакуационном братстве за письма. [нерозбірливо] думаешь, вот сегодня обязательно напишу, а там придёт вечер и тянет скорее на кровать, чтобы заснуть и хоть во сне обо всём забыть, а то эта проклятая память целый день всё работает и услужливо восстанавливает в голове то одну, то другую картину прошлого, которое, как оказывается, мы все так мало ценили.

Живём мы тут очень одиноко, и очень грустно нам живётся, так что напрасно Вы думаете, что мы ходим тут на спектакли МХАТ'а. Не только на МХАТ [большую часть постановок которого мы, правда, видели уже раньше], но и на концерты мы тут не ходим – не хочется что-то вовсе слушать музыки в данное время. Все вечера мы сидим дома, если я только не занят в консерватории на каком-нибудь заседании.

Между прочим, Вас правильно информировали – занятия в МГК будут идти до 1 августа, в августе будут экзамены, а в сентябре начнётся следующий год, таким образом никакого перерыва в работе не будет. Я занят в МГК в общем не очень, да к тому же ученики так же как и в Ташкенте [о чём Вы мне писали] частенько пропускают занятия, то из-за обеда, то из-за погони за заработком, то вообще из-за какой-нибудь бытовой мелочи, являющейся однако сейчас не мелочью, а важным делом. Этого я не могу сказать о всех студентах – есть и такие, которые несмотря ни на что занимаются очень ретиво, но таких, однако, немного. Мне кажется, Вам не нужно сейчас жалеть, что пришлось на время прервать Ваши занятия. Что же делать – время такое. Зато вся Ваша семья в сборе, и разъедятся Вам ни в коем случае сейчас не следует. Пройдёт это суровое время, и Вы, энергично взявшись за работу, с лихвой компенсируете весь этот вынужденный перерыв. Между прочим, когда я был в Москве, то виделся там с А. М. Луфером, который очень уговаривал меня переехать в Свердловск. Дело в том, что в соответственных инстанциях уже санкционировано то, что в Свердловске будут собраны кадры [основные педагоги] всех трёх укр. консерваторий, которые были все три так неудачно эвакуированы, что рассыпались по частям. Этот съезд в Свердл. будет проводится, конечно, на основе полной добровольности каждого профессора в отдельности и я, лично, пока что не чувствую особенного желания забираться аж на Урал. Хватит с меня и Волги, тем более что здесь МГК, где я работаю.

Здесь находится также и Украинский Радиокomiteт, который меня последние полгода очень поддерживал и продолжает поддерживать материально, давая очень часто всякие заказы. Я сделал для него много обработок укр. нар. песен, для solo, хора и дуэта, написал 6 новых романсов на новые же тексты Рыльского и Сосюры и 5 прелюдий для ф. п. на основе укр. нар. тем. Обдумываю и нечто вроде симфонии, но пока не приступил к этой работе – приходится всё-таки всё время писать для радио какие то небольшие вещи, чтобы каждый месяц что-то зарабатывать, а то на одну зарплату в МГК прожить тут совершенно невозможно¹.

У відповідь на прохання Л. Спасокукоцького надати йому рекомендацію для вступу до Спілки композиторів, Б. Лятошинський зазначає:

Теперь по поводу Вашего вопроса относительно вступления в ССК. Я, конечно, вполне понимаю, насколько в настоящее время важно, прямо-таки необходимо, при малейшей возможности быть в числе членов ССК, и очень хотел бы Вам в этом отношении помочь <...> Я очень охотно пишу Вам свой отзыв о Вас, который прошу Вас оторвать поаккуратнее или отрезать от письма, и очень буду рад, если он поможет Вам <...>

Ещё раз прошу Вас, не обижайтесь на меня за такое длительное молчание и, если будет охота, пишите – будем рады Вашим письмам всегда. Пишите на дом, адрес на конверте.

Привет от жены и от меня Вам и всей Вашей семье. Всего Лучшего! Ваш Б. Лятошинский.

Отзыв

Считаю Льва Спасокукоцкого чрезвычайно талантливым молодым композитором, давшим за время занятий со мной немало безусловно интересных произведений, как вокальных, так, в основном, и для ф.п.

Поскольку в каждом следующем из этих произведений было налицо заметное движение вперёд по сравнению с предыдущим, полагаю, что принятие Л. Спасокукоцкого в ССК, где он бесспорно найдёт нужную атмосферу и товарищескую критику, даст ему возможность, как композитору, быстро развиваться и оправдать оказанное ему доверие.

*Член президиума Оргкомитета ССК СССР
проф. МГК орденоносец Б. Лятошинский
19.06.1942².*

Наступні листи, які збереглися, надіслані Л. Спасокукоцькому вже в інший час. Змінилась атмосфера в країні. Позаду лишилися роки воєнних лихоліть, ганебних звинувачень Б. Лятошинського у формалізмі, цинічних перевірок на наявність «здорових класичних традицій» у класі композиції Майстра в Київській консерваторії... У розпалі інтенсивної творчої праці Б. Лятошинський дізнається про раптове загострення хвороби свого учня і колеги, який потрапляє до інфекційної лікарні в Ялті. Аби підтримати його, не дати почуватися самотнім, Б. Лятошинський повідомляє про радісну новину: рішенням правління СКУ Л. Спасокукоцькому, тоді вже батькові трьох маленьких синів, надано квартиру у щойно збудованому будинку по вулиці Калініна, 16 (нині – Софіївська). Це сталось завдяки наполегливій турботі Б. Лятошинського. І як завжди,

---

¹ Лист Б. Лятошинського до С. Спасокукоцького від 19 червня 1942 р. – Архів Л. Спасокукоцького.

² Там само.

із притаманною йому тонкою іронією, митець інформує про найважливіші події мистецького життя, Спілки композиторів. У листі від 23 травня 1956 року читаємо:

Дорогой Лев!

Ужасно огорчила нас Ваша Ляля¹, когда сообщила о новой напасти, напавшей на Вас. Вот действительно – пришла беда, отворяй ворота! И Вам теперь приходится сидеть, как в одиночном заключении столько времени.

Глубоко Вам сочувствуем, дорогой!

Когда кончится это Ваше заточение, совершенно необходимо, чтобы Вам была на соответственный срок продлена Ваша путёвка, т. к. создалось ведь нелепейшее положение: есть путёвка, но пользоваться ею Вы не можете. Мы говорили на эту тему с Лялей, и она сказала, что в этом отношении вероятно сможет помочь Ваш брат.

Ещё раз заверяю Вас, что в отношении получения квартиры в новом доме у Вас всё будет в порядке <...> Уверен, что никто вообще не решится сделать Вам гадость, а если всё же решится, то получит по рукам <...>

В консерватории началось весёлое время – зачёты и экзамены, плюс советы и т. п. Развлечений там для нас всех вполне хватает, во всяком случае, я сыт консерваторией по горло.

Между прочим, Вам будет очень близко ходить туда из новой квартиры. Возможно, что с осени занятия будут уже там.

О том, что съезд ССК отложен аж на декабрь, Вы уже конечно знаете. Основательно отложили – больше чем на 1/2 года.

Летом будет пленум ЦК, специально посвящённый идеологическим вопросам, искусству и литературе.

Возможно, что в связи с этим и отложили съезд ССК. Даже наверное.

Сейчас в связи с предстоящим пленумом ЦК и здесь в Киеве тоже ведётся подготовительная работа где следует.

Что-то даст этот Пленум?

В Москве сейчас, говорят, очень заострилась борьба между бывшими «формалистами» и «реалистами».

Первые обвиняют вторых в опрошенчестве и отсталости, а вторые первых в стремлении возродить формализм.

Просто интересно, чем это всё кончится <...>

*Здесь было три концерта английских артистов, в том числе и композитора-дирижёра сэра Артура Блiss, носящего весёлое **пompезное звание**: «Мастер музыки Её Величества Королевы Елизаветы II английской». Он с немалым искусством и с таким же темпераментом продирижировал здесь своей сюитой из балета «Шахматы». Хорошая музыка и здорово оркестрована. Понравилась мне тоже очень и симфония Ральфа Воана Уильямса, названная Лондонской.*

На последнем концерте их я от имени музыкальной общественности их приветствовал и, как говорят, очень хорошо. В общем, мы с сэром Блiss «обменялись речами», как пишут в газетах.

А на другой день мы их провожали на аэродром и помахали им платочками, когда они покатали по земле.

Недавно здесь состоялись ещё два концерта американского (США) скрипача Исаака Стерна, один сольный, другой с оркестром.

---

¹ Ляля – дружина композитора Олена Володимирівна Спасокукоцька.

Скрипач он действительно замечательный. Поразительно глубокое, проникновенное исполнение и конечно блестящая техника.

И наконец вчера мы слушали ещё аргентинскую гитаристку. Она конечно тоже большой мастер своего дела и своего инструмента, но сам-то инструмент конечно с весьма ограниченными возможностями. Гитара...

Вот, как будто обо всём Вам написал.

М[аргарита] А[лександровна] и Ия от всего сердца желают Вам поскорее выздороветь, а затем хорошо подкрепиться в санатории. Ваш Б. Лятошинский¹.

Наведені архівні матеріали, невідомий досі епістолярій є цінними документами, у яких зафіксовано важливі факти життєдіяльності й непроста доля Льва Олександровича Спасокукоцького – талановитого композитора, педагога, музикознавця, мужньої людини. У них окреслено особистість цього неординарного митця, яка ще яскравіше виявляється у творчих стосунках з Учителем, класиком української музики ХХ ст. Б. Лятошинським. Подальше дослідження спадщини Л. Спасокукоцького має виявити належне йому місце в історії української музики ХХ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ

1. Гордійчук М. М. Симфонічна музика / Гордійчук М. М. // Історія української музики : у 6 т. – Т. 5 : 1941–1958 / відп. ред. А. І. Муха; ред. С. Й. Грица, Г. В. Степанченко, О. В. Шевчук, Н. О. Костюк. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2004. – С. 247–279.
2. Калениченко А. П. Музика для камерно-інструментального ансамблю / Калениченко А. П. // Історія української музики : у 6 т. – Т. 5 : 1941–1958 / відп. ред. А. І. Муха; ред. С. Й. Грица, Г. В. Степанченко, О. В. Шевчук, Н. О. Костюк. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2004. – С. 295–310.
3. Лист Б. Лятошинського до С. Спасокукоцького від 6 грудня 1941 р. – Архів Л. Спасокукоцького.
4. Лист Б. Лятошинського до С. Спасокукоцького від 19 червня 1942 р. – Архів Л. Спасокукоцького.
5. Лист Б. Лятошинського до С. Спасокукоцького від 23 травня 1956 р. – Архів Л. Спасокукоцького.
6. Малозьомова О. І. Шлях до відкриття / Олександра Малозьомова, Маріанна Копиця, Тетяна Гусарчук // Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського 100 років / автор-упоряд. В. Рожок. – К. : Муз. Україна, 2013. – С. 12–277.
7. Муха А. І. Музика для народних інструментів / Муха А. І. // Історія української музики : у 6 т. – Т. 5 : 1941–1958 / відп. ред. А. І. Муха; ред. С. Й. Грица, Г. В. Степанченко, О. В. Шевчук, Н. О. Костюк. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2004. – С. 224–335.
8. Муха А. І. Музикознавство / Муха А. І. // Історія української музики : у 6 т. – Т. 5 : 1941–1958 / відп. ред. А. І. Муха; ред. С. Й. Грица, Г. В. Степанченко, О. В. Шевчук, Н. О. Костюк. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2004. – С. 434–448.
9. Муха А. І. Спасокукоцький Лев Олександрович // Муха А. І. Композитори України та української діаспори / Антон Муха. – К. : Муз. Україна, 2004. – С. 279.
10. Семененко Н. Ф., Муха А. І. Музична освіта / Семененко Н. Ф., Муха А. І. // Історія української музики : у 6 т. – Т. 5. – С. 418–433.

---

¹ Лист Б. Лятошинського до С. Спасокукоцького від 23 травня 1956 р. – Особистий архів Л. Спасокукоцького.

11. Щуровский Ю. Дар человечности и доброжелательности / Ю. Щуровский // Борис Лятошинский. Воспоминания. Письма. Материалы: в 2 ч. – Ч. 1: Воспоминания / сост. Л. Н. Грисенко, Н. И. Матусевич; вступит. ст. И. Ф. Бэлзы. – К.: Муз. Україна, 1985. – С. 77–80.

Таранченко Е. Г. Талантливые ученики Бориса Лятошинского: композитор Лев Спасокукоцкий (1912–1960). Актуализирована неординарная фигура одного из ярких, но незаслуженно забытых учеников Б. Лятошинского – композитора, музыковеда, преподавателя Киевской консерватории Л. Спасокукоцкого. Впервые на основе неопубликованных материалов личного архива композитора, автобиографии и документальных свидетельств реконструирована жизнедеятельность композитора. Биография Л. Спасокукоцкого рассмотрена как история личностной индивидуальности, которая была заметным явлением в музыкальном процессе своего времени. Выяснено происхождение композитора, атмосферу в семье Спасокукоцких, высокие культурные традиции воспитания – важные факторы становления личности художника. Обращено внимание на его окружение, круг общения – выдающиеся деятели отечественной науки, медицины и искусства. Очерчены основные направления деятельности Л. Спасокукоцкого последнего киевского периода (1945–1960): композиторская, музыкально-теоретическая, педагогическая. Их сочетание составляло неповторимую особенность творческой личности художника. На основе воспоминаний родных и современников композитора показаны индивидуальные черты его характера, манеры преподавания. Названы имеющиеся основные произведения композитора. Осуществлен общий обзор проблематики научно-критических трудов Л. Спасокукоцкого, охарактеризован индивидуальный метод работы композитора. Доказано, что отдельную страницу его биографии составляют творческие и дружеские связи с Б. Лятошинским. Впервые публикуются неизвестные письма Б. Лятошинского к Л. Спасокукоцкому, раскрывающие духовную сущность взаимоотношений Учителя и ученика, особенности конкретно-исторической эпохи.

Ключевые слова: неординарная личность, реконструкция биографии, деятельность Л. Спасокукоцкого, письма Б. Лятошинского.

Taranchenko O. H. From the Cohort of Talented Students of Borys Lyatoshinsky. The Composer Lev Spasokukotskyi (1912–1960). The article deals with the actualized personality of L. Spasokukotskyi – the composer, musicologist, lecturer of Kyiv Conservatory and one of the brightest, but unjustly forgotten students of B. Lyatoshinsky. For the first time, on the basis of unpublished materials of the artist's archive, the article provides an attempt of a biographical reconstruction of his life which has left a mark in the musical process of that time. The biography of L. Spasokukotskyi is considered as a history of personal individuality, which was a prominent phenomenon in the music process of that epoch. The article investigates the origin background of the composer, the atmosphere of his family, advanced cultural traditions of education – significant factors of the artist's personality formation. The article emphasizes the role of his community, social circle that included national outstanding scientists, medical professionals and art community. It also outlines basic work areas of L. Spasokukotskyi in his last Kyiv period (1945–1960) – composition, music theory and academic directions. Their combination formed a unique feature of creative personality. On the basis of memoirs of relatives and contemporaries, the article presents individual traits of his character and teaching manner. In addition, it also provides the list of available main works of the composer. Moreover, the article presents general overview of the problematic of the scientific and critical works of L. Spasokukotskyi. The author pays attention to the individual working method of the artist. It has been proved that the particular period of the composer's biography was determined by his creative and friendly relations with B. Lyatoshinsky. The unknown letters of B. Lyatoshinsky to L. Spasokukotskyi revealing the spiritual essence of relationship between teacher and student are published for the first time.

Keywords: extraordinary personality, reconstruction of biography, activity, L. Spasokukotskyi's activity, letters of B. Lyatoshinsky.